

ODYSSEEN
Af Derek Walcott efter Homer

Blandt de medvirkende: Michael Falch

Jenning Olesen og Merete Voldstedlund

DANMARKS PREMIERE

Aarhus Teater Scala

23. september - 5. november 1994

Sange og musik af Michael Falch og Pete Repete
Isenesættelse: Hans Rosenauist

Havet er Historien

Hvor er jeres monumenter, jeres slag, martyrer?
Hvor er jeres stammes fælles erindring? Mine herrer,
i denne grå boks. Havet. Havet
har låst dem inde. Havet er Historien.

Først var der den bølgede olie,
tung som kaos,
så, som et lys for enden af en tunnel,

lanternen på en karavel,
og det var Skabelsen.
Så var der de sammenstuede skrig,
lortet, jammeren:

Exodus.
Knogle loddet til knogle med koral,
mosaikker
samlede i velsignelsen fra hajens skygge,

det var Pagtens Ark.
Så kom fra de anslåede strenge
af sollys over havets bund
den babyloniske trældoms klagende harper,
som hvide kaurier stivnet til lænker
på de druknede kvinder,

og disse var elfenbensarmbånd
i Salomons Højsang,
men havet vendte fortsat blanke sider

i sin søgen efter Historien.
Så kom mændene med øjne som tunge ankre
der sank uden grave,

røvere som grillede kvæget,
og efterlod forkullede ribben som palmeblade på stranden,
så det skummende, afsindige svælg

da flodbølgen slugte Port Royal,
og det var Jonas,
men hvor er jeres Renæssance?

Min herre, den er låst ned i det dér havsand
derude bag revets lunefulde hylde,
hvor krigsskibene sank til bunds;

tag disse svømmebriller på, jeg vil selv føre dig derned.
Alt er undervands og underfundigt,
gennem søjlegange af koral,

forbi havvifters gotiske vinduer
til dér hvor den pansrede havaborre, onyksøjet,
binker, tynget ned af sine juveler, som en skaldet dronning;

og disse hvælvede huler med rankefødder
spændt mod hinanden som sten
er vore katedraler,

og heden før orkanerne:
Gomorra. Knogler kværnet af vindmøller
til mergel og majsmelet,

og det var Klagesangene –
det var bare Klagesangene,
det var ikke Historien;

da kom, som snavset skum på flodens tørre læbe,
landsbyers brune siv som
samledes og størknede til byer,

og hen ad aften myggenes kor,
og over dem, spirene
som lanser i Guds side

da Hans søn gik ned, og det var det Nye Testamente.

Så kom de hvide søstres bifald
ved bølgenes fremskridt,
og det var Uafhængigheden –

jubelsang, O jubelsang –
svandt hurtigt ind
som havets kniplinger tørrer i solen,

men det var ikke Historien,
det var bare troen,
og så blev hver klippe knust til sin egen nation;

så kom fluernes synode,
så kom sekretærfuglen,
så kom oksefrøen der spiler sig op for en stemme,

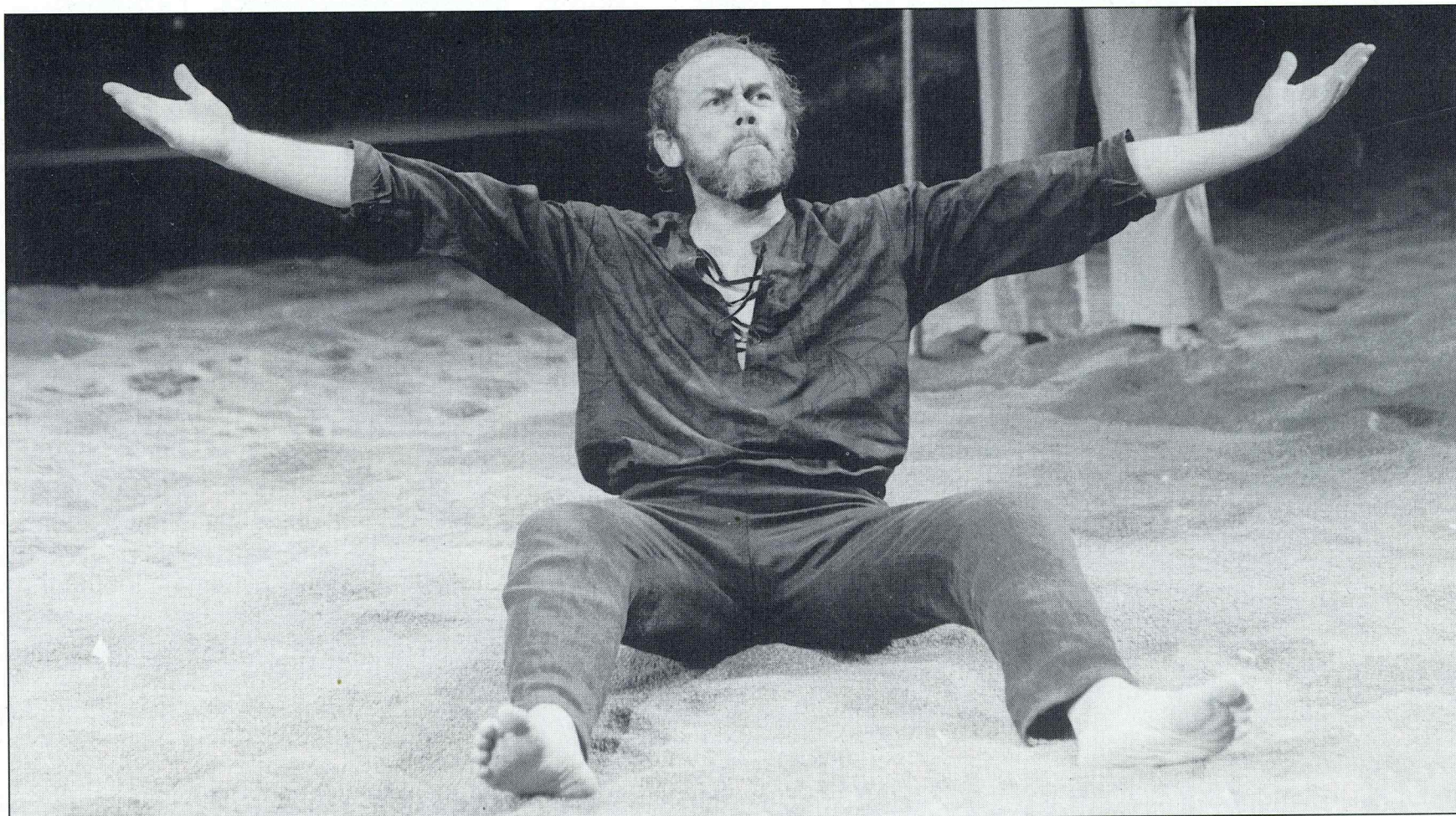
ildfluer med lyse ideer
og flagermus som svirrende ambassadører
og knæleren, som khakiklædt politi,

og de lodne larver som dommere
der nøje undersøger hver sag,
og så under bregnernes mørke øren

og i klippernes salte kluklatter
med deres havdamme, opstod lyden
som et rygte uden ekko

af Historien, der begyndte for alvor.

Derek Walcott (1979) – Oversættelse: Bo Green-Jensen

ODYSSEEN

**Af Derek Walcott efter Homer
oversat af Bo Green Jensen**

Kostumer:
Gøje Rostrup

Isenesættelse og bearbejdelse:
Hans Rosenquist

Sange og musik:
Michael Falch og Pete Repete

Sminke:
Agneta von Gegerfelt

Scenografi:
Calle von Gegerfelt

Lysdesign:
Niels Emil Larsen

Masker og dukker:
Barbara Freud-Magnus

Lyddesign:
Kim Engelbrecht

Odysseus
HENNING OLESEN

Den Blinde Sanger
MICHAEL FALCH

Penelope/Havfrue
MERETE VOLDSTEDLUND

Telemakos/Elphenor/Betjent/Ung atlet
KRISTIAN HOLM JOENSEN

Eurykleia
ELISABETH BEFRITS

Anticlea/Havfrue
LONE RODE

Kirke/Helena/Bejler
CHRISTINE LA COUR

Nausikaa/Melantho
HELLA JOOF

Eumaeus/Filosof/Agamemnon
LARS HØY

Athene
ANNE-VIBEKE MOGENSEN

Aias/Antinous/Hofmand/Stavros/Shango-præst
MADS M. NIELSEN

Alkinoos/Proteus/Bejler
PETER BORK

Menelaos/Kyklop/Arnaeus
KIM VEISGAARD

Thersites/Tasso/Hofmand/Bejler
JENS PEDERSEN

Bejler/Eurylokos/Stratis
PÁLL DANIELSEN

Nestor/Hofmand/Teiresias
KARL ERIK CHRISTOPHERSEN

Befalingsmand/Sømand/Bejler/Atlet/Shango-præst
MARTIN BUCH ANDERSEN

Befalingsmand/Costa/Bejler/Atlet/Shango-præst
MARTIN RINGSMOSE

Hofdame/Anemone/Betjent/Atlet/Havfrue
JOHANNA LINDÉN

Bejler/Sømand/Vædder/Atlet
MADS MIKKELSEN

Hofdame/Chloris/Betjent/Atlet/Havfrue
ANNE MARIE NØRGAARD

Hofdame/Betjent/Havfrue/Atlet
ANNA KONGSTAD

Musiker:
PETE REPETE

Alle deltager på skift i tableaubilleder: Soldater/Roere/Flagbærere/Bakkanter/Shangoer/Rejsende

- Forestillingsleder: Claus Mydtskov
- Regissør: Trine Tue Andersen
- Suffli: Hanne Wolff Clausen
- Afvikling lyd: Caspar Ravn/Kim Engelbrecht
- Afvikling lys: Jens Holm Larsen/Bo Høgh Jensen
- Instruktørassistent: C. Natacha Gram

SPONSOR
FOR
AARHUS TEATER:

- Belysningsmester: Niels Emil Larsen
- Tonemester: Jens Ravn
- Scenemester: Kai Johansen
- Teatermaler: Anne-Marie Kjær
- Kostumiere: Hanne Gissel, Mehmet Hilmi
- Frisør: Britta Nygaard
- Rekvisitører: Viggo Bay, Steen Jonassen
- Overregissør: Steen Boutrup
- Teknisk chef: Jørn Walsøe
- Teaterchef: Palle Jul Jørgensen

- Teaterforlag: Nordiska Strakosch teaterförlaget aps
- Urpremiere: The Royal Shakespeare Company, Stratford-upon-Avon 2. juli 1992
- Danmarkspremiere: Aarhus Teater Scala 23. september 1994
- Foto fra afsluttende prøver: Hans Bølcho
- Plakat (programforside): Hans Krull
- Programredaktion: Janicke Branth, Jørgen Heiner og Jørn Rasmussen
- Tryk: Kannike Tryk A/S, Århus

Forestillingens varighed: Ca. 2 timer 50 min. inkl. pause

Øerne og havet

Om digteren og dramatikeren Derek Walcott

Af Bo Green Jensen

DA Det Svenske Akademi i 1992 tildelte Derek Walcott Nobelprisen i litteratur, skete det med en sjældent præcis begrundelse. Den caribiske poet og dramatiker fik nemlig prisen, »for en digtning med stor lyskraft, båret af en historisk vision, som er vokset frem af et multikulturelt engagement.«

Øernes lys og den historiske nerve, der gør al menneskelig erfaring og indsigt samtidig, er de elementer der giver forfatterskabet farve og dybde, men det er sammensmeltningen af klassisk og moderne, lokalt og globalt, høvisk og profant, der giver digtene særpræg og Walcott egenlyd. Som han siger:

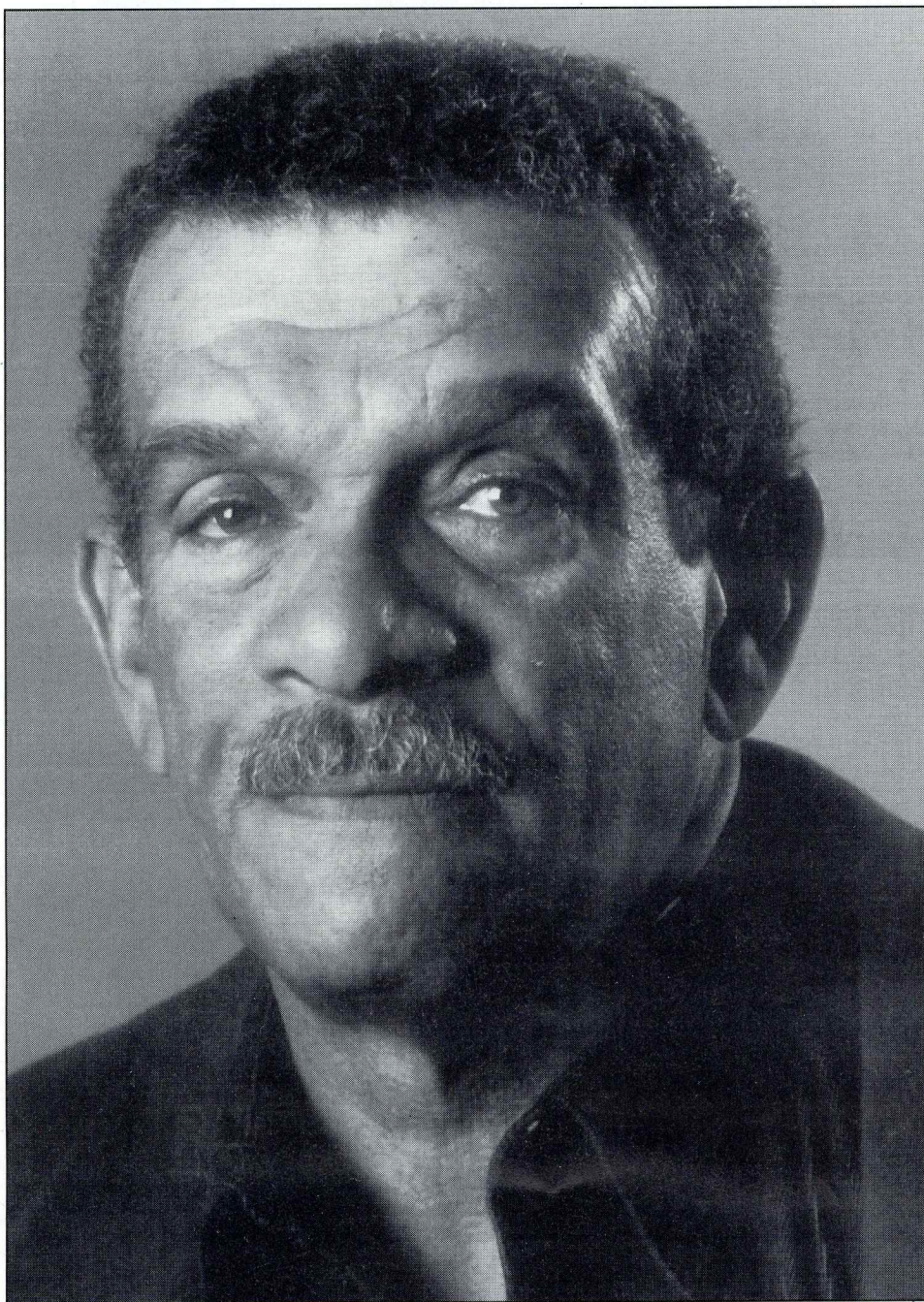
»Jeg kommer fra et samfund, hvor man elsker retorik, optræden, bravader, melodrama, bombastiske udspil, deklamationer, rav i gaden, udklædninger, rollespil – ja, karneval. Gudskelov, at jeg blev født til alt dette! Det har gjort mig begejstret for både det levende og det kunstige teater. Hellere højtravende end kedelig, hellere buldre vildt løs end være forsagt, hellere excesser end beskedne salonartigheder. Det er derfor mit stemmeleje undertiden bliver vel højt.«

Om forfatterskabets drivkraft er han ikke selv i tvivl. I forbindelse med sin Nobelpris udtalte han til Weekendavisen: »Jeg holder min rå facon i form ved at bo et forfriskende og styrkende, men måske også samtidig lidt agterudsakket sted – Caribien. Der runger som sagt latteren højt, gråden er en jammerklage, altsammen i en toneart, der må have været almindelig hos de gamle grækere. Bondsk, uanstændig og vulgær.« Det er denne homeriske toneart, der for alvor trænger igennem og kommer til sin ret i Walcotts sceneudgave af *Odysseen*.

DEN 63-ÅRIGE Derek Walcott har altid skrevet på kanten af de kulturer, han befandt sig i. Hans familie var engelsktalende metodister på St. Lucia i Vestindien, en ø hvor man ellers talte fransk og tænkte katolsk. Hans 13 samlinger store værk knytter an til den centrale modernistiske tradition, og mens andre kunstnere i området naturligt søgte mod Latinamerika efter broderbilleder og inspiration, vendte Walcott fra begyndelsen antennerne mod det europæiske og amerikanske. Han har selv sagt det således:

»Min største loyalitet gælder nok det engelske sprog. Tilfældigvis blev jeg født på en engelsk-kreolsk ø, og jeg synes om begge disse sprog. Men engelsk er mit værktøj. Mit arbejde består i at sammensmelte det forfinede og det daglige sprog, fra gaderne og fra retssalene, i en tone der er tro mod min egen røst, og der må begge accenterne kunne høres på en naturlig måde. Men ens egen stemme er jo altid en antologi over alle de stemmer og lyde, man har hørt. Sådan er det hos børn, sådan er det hos digtere.«

Walcotts produktion er stor og mangfoldig. Den spænder over et halvt århundrede, fra de 25 *Poems*, der blev udgivet på St. Lucia i 1948, til den 300 sider store læsning af *Odysseen* i moderne ca-

Derek Walcott – »Hellere buldre vildt løs end være forsagt«. (Polfoto)

ribisk belysning, som i 1990 udkom under titlen *Omeros* – det græske navn for Homer. Det var ikke mindst på baggrund af *Omeros*, at det britiske Royal Shakespeare Company bestilte *Odysseen* hos Walcott. Forestillingen havde premiere i Stratford-upon-Avon i juli 1992, men allerede digtet »Kort over den nye verden« fra samlingen *The Fortunate Traveller* (1981) rummer en hymne til den blinde seer Homer: *Støvregnen spændes som strenge på en harpe. / En mand med tågede øjne stemmer regnen / og klimprer den første linie af Odysseen.*

UDVIKLINGEN i Walcotts digte er gået fra formel og klassisk svungen modernisme i 60'er-samlingerne *In a Green Night*, *The Castaway and Other Poems* og *The Gulf and Other Poems*. I 70'er-arbejderne *Sea Grapes* og *The Star-Apple Kingdom* løses der op for det formelle, og via en mere personligt søgende praksis finder Walcotts stemme frem til den formidable klarhed i 80'ernes værker. Som noget særligt står *Another Life* fra 1973 og *Omeros*. Begge er boglange digte, sekvenser på flere hundrede sider. Øerne og havet – de vestindiske øer og det caribiske hav – er det grundlæggende billede i hele Walcotts produktion. Han har tusind ord for havets skiften, og

han aftvinger øerne lige så mange meninger som et gådebillede har, når han læser dem ind i mytiske, historiske og aktuelle sammenhænge.

Det er i de tre samlinger, som Walcott skrev i 80'erne, at alle dele i hans værk for alvor balancerer og samles i en stemme, der er så unik som den er tidløs. Mest rammende bliver Walcott, når han skriver om afstanden fra dødslejrene i 40'ernes Europa til solen og fattigdommen på de grønne øer, hvor han lærte at male og skrive og spille teater, og hvor han første gang hørte Musens kald. Det sker i samlingen *Midsummer* fra 1984, en sekvens der blander biografisk fabel med historisk meditation.

I *The Arkansas Testament* fra 1987 hedder samlingens to dele simpelt hen »Hér« og »Andetsteds«. Her veksler korte rimede tekster med symfonisk fejende suiter og lange episke stræk, som forbinder det caribiske »Hér« med et »Andetsteds« i Arkansas, i Wales, i Tyskland, Californien og Centralamerika. I disse bøger er Walcott for alvor blevet den poesis verdensmusiker, som man hædrede med Nobelprisen 1992.

Men måske er det 1981-samlingen *The Fortunate Traveller* – »Den heldige rejsende« – som man bliver allermest glad for. Her finder alle stemmerne og motiverne sammen i et udtryk, der på en

gang er let som et rejsende hjerte og besidder en fylde og tyngde, som kun lyset i erindringen, lyset der samler alt lys, har. Her rejser teksterne mellem et »Nord« og et »Syd«, og »manden der elskede øer« får sat hele sin verden på plads.

DIGTEREN Walcotts værker er verdensberømte og oversat til en lang række sprog. På dansk foreligger to udvalg: *Øvelser før eksilet* (1992) og det fyldige tværsnit *Havet er historien* (1993). Derimod er dramatikeren mindre udbredt, skønt Walcott selv prioriterer teaterarbejdet lige så højt som de lyriske bestræbelser.

Walcott var fra 1959 til 1976 leder af Theater Workshop i Trinidad og har stadig forbindelse med dette teater, skønt han efter 1980 har brugt det meste af sin tid som gæstelærer på amerikanske universiteter. Det er også i USA, at tre bind dramatiske værker er udgivet: *Dream on the Monkey Mountain and Other Plays* (1970), *The Joker of Seville and O Babylon* (1978) og *Remembrance and Pantomime: Two Plays* (1980).

Med *Odysseen* får Derek Walcott sin danske debut som skuespilsforfatter. Den giver appetit på noget mere. Barok, bevægende, rytmisk og rolig lægger denne sikre moderne læsning til ved alle de kendte homeriske øer, veksler ubesværet mellem høj og bred stil, klassisk epos, caribisk calypso og tunge totalitære melodier fra vor egen politiske virkelighed. Kyklopen er blevet diktator, Kalypso er voodoo-præstinde og underverdenen er blevet togstationen i de moderne byers undergrund. Troja er blevet det sted, hvor historien begyndte for alvor, og stykkets tid rummer al tid. Det er karakteristisk for den yderst tilgængelige digter, at han trods sine store favntag med *Odysseen* ikke betragter sig selv som specialist. I 1993 udtalte han på litteraturfestivalen i Hay-on-Wye:

»Nu må jeg virkelig én gang for alle aflive forestillingen om, at jeg skulle være nogen autoritet med hensyn til Homer. Der gik år, før jeg læste *Iliaden* til ende. Jeg plejede at læse visse afsnit og holde af dem, fordi de mindede mig om Caribien, men selve guderne, dette latterlige panteon, var jeg ude af stand til at tage alvorligt. Det kom i vejen og irriterede mig. Myters styrke beror på en stærk, fælles tro som er betingelsesløs, og jeg var ikke i besiddelse af denne. Som sort amerikaner har jeg samme problem med den afrikanske gudeverden. For mig er *Omeros* ikke en genfortælling eller en moderne erstatning for Homer. Hvorfor skulle jeg dog skrive en sådan? Mit digt er en hyldest til glæden i Homer, til det eventyrlige i *Odysseen*, for når man læser Homer bliver man som en dreng igen.«

Det samme gælder utvivlsomt for denne betagende smukke og frem for alt *dramatiske* teaterversion.

Bo Green Jensen (f. 1955) er cand. phil. i engelsk, kulturjournalist på Weekendavisen og forfatter til en lang række bøger. Han har oversat både »Odysseen« og Derek Walcotts digte til dansk.

Den Blinde Sanger – Michael Falch

At være en god rejsende ...

Den frie Rejse begynder der, hvor ens identitet slår sig igennem den kollektive glasmur.

Den begynder der, hvor man i en fremmed lufthavn eller jernbaneperron træder de skridt ud fra sig selv, hvor man føler sig fremmed.

At være fremmed er ikke at forstå ret meget af det, der omgiver en. Den frie Rejse begynder der, hvor alt besværet begynder, men også der hvor de fremmede lugte og lyde fortæller dig, at nu er alt op til dig selv.

At være en god rejsende er noget med at være dygtig til at bruge den virkelighed, der omgiver en. At interessere sig for de mennesker, man rejser sammen med. At lade sig indhulle i en bys eller et landskabs atmosfære, at skabe kontakt med de mennesker man møder i det fremmede.

At være en god rejsende er at forstå stederne og menneskene på deres egne præmisser i stedet for hele tiden at sammenligne med Danmark.

At være fri rejsende er også at have styr på sin udlængsel og samtidig holde rede på den altid smertende hjemve.

Den, der ustandselig rejser fra det ene posthus til det andet, er som regel kun taget ud og rejse med den ene halvdel af sit hjerte. Den anden halvdel blev derhjemme.

At være en god rejsende er at overvinde turistens isolation, og den overvindelse kommer altid indefra i det enkelte menneske. Vær åben, og de fremmede vil være åbne over for dig. Vær mistænksom og bange, og omverdenen vil virke knugende og sort omkring dig. Vær stor nok til at kunne modtage gaver uden dårlig samvittighed, men glem aldrig at i næsten alle kulturer regner man også med at få gaver igen. Det være sig de mere luftige eller de tunge materielle.

At rejse frit er at gøre sig fortjent til det sted man er, at kunne smide sig på sengen i et lille hotel på en ø i Ægæerhavet eller slå et par knob omkring stammen på en korkeg til hængekøjen i Portugal, at sige til sig selv, at dagen i dag har været mere end nok i sig selv, fordi du er træt af at vandre.

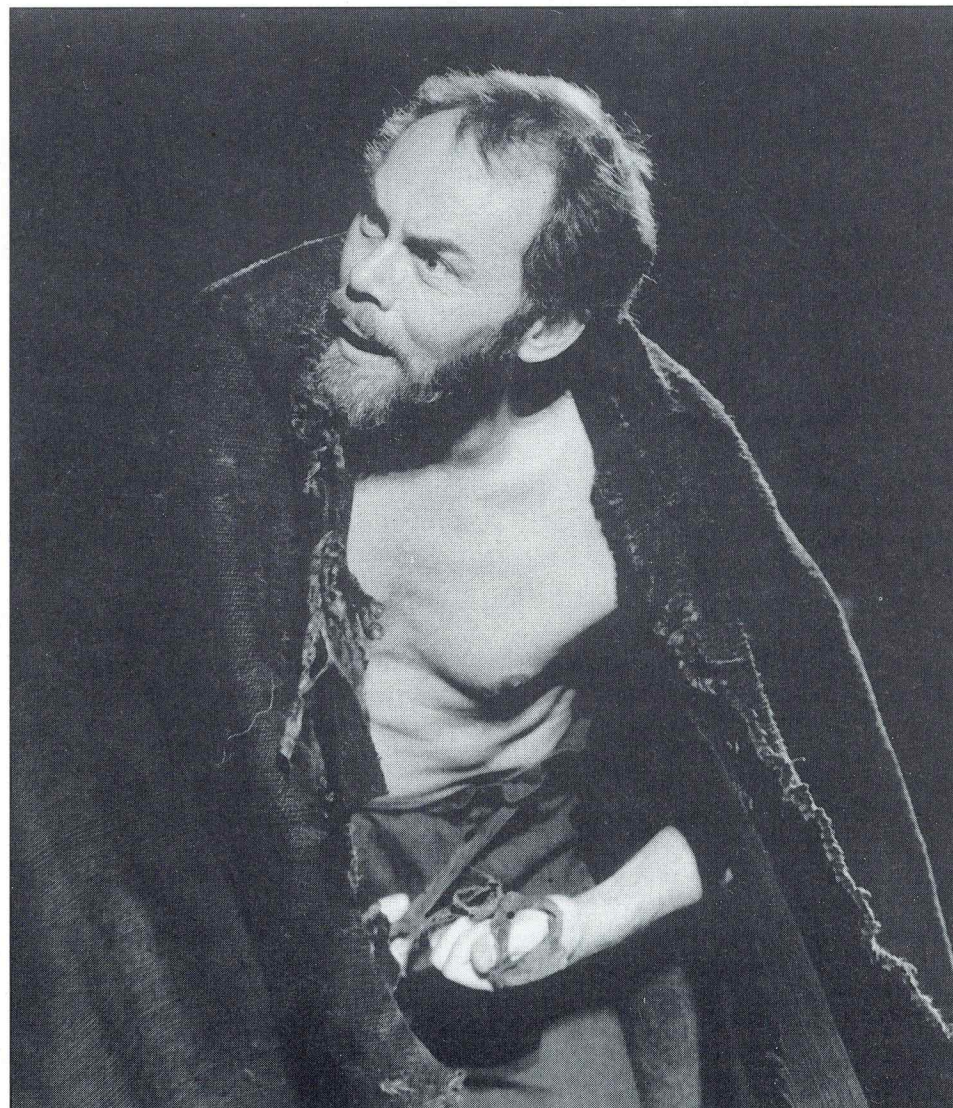
At gøre sig fortjent til et sted er at man har givet så meget man kan over for omverdenen, det være sig rejsekammerater, fremmede mennesker, natur og dyr. Rejs ud og kys en sommersky, den har under alle omstændigheder mere at gøre med dit eget liv end John Wayne hjemme i flimmerkassen.

At føle sig som et levende menneske under stjernerne ...

At være, at føle man er til.

God rejse.

Troels Kløvedal (1983)

Odysseus – Henning Olesen

Nestor, Agamemnon, Menelaos og Aias – Karl Erik Christophersen, Lars Høy, Kim Veisgaard og Mads M. Nielsen

Homer - en græsk myte

De store digterværker, der betragtes som hele den europæiske litteraturs kildepring, er ILIADEN og ODYSSEEN. Deres forfatterskab tilskrives i almindelighed Homer.

Vi ved bogstavelig talt ingenting om denne store fortæller og sangers nærmere livsdata, om hans fødselsår og fødested. Allerede 400 år før vor tidsregning har lærde forskere forgæves prøvet at løfte det slør, der skjuler Homers liv. Holder vi os til den gamle græske historieskriver Herodot, må Homers fødsel sættes til år 830 før vor tidsregning. Men andre mener, at han blev født så langt tilbage som i år 1200. Dette svælg på fire århundreder fortæller i det mindste, at selv om Homer ikke blev 400 år gammel, kan hans værker have levet i den periode, ligesom de lever den dag i dag.

Ikke mindre end syv byer har gjort krav på at være hans fødeby. I almindelighed er man dog enig om, at han stammer fra Ionien på Lilleasiens kyst. De lærde ræsonnerer meget naturligt sådan, at da han skriver i den ioniske dialekt, må han også have levet i landet og er sandsynligvis født der.

Usikkerheden om Homers liv formindsker naturligvis ikke på mindste måde betydningen af hans værker. Hvad ved vi i grunden om Shakespeares liv, om hans meninger og karakter, undtagen hvad vi tror at kunne læse ud af hans værker? Det er i værkerne og ikke i et par tåbelige anekdoter, der er blevet op-

bevaret om Homer, vi har den virkelige nøgle til at lære ham at kende. Der har hersket adskillig tvivl, om Homer har forfattet både ILIADEN og ODYSSEEN, meget forskellige som værkerne er både i indhold og stil. Men måske var ILIADEN forfattet i digterens ungdom, ODYSSEEN i hans alderdom. ILIADEN handler om en heroisk tid og om heltebedrifter og har en dybt alvorlig, tragisk tone. ODYSSEEN på den anden side læses næsten som et eventyr eller som en moderne sørøverroman af Robert Louis Stevenson. Kun hen imod slutningen vender fortællingen tilbage til virkeligheden. Resten er i grunden pragtfulde skipperskrøner.

Visse livslove gennemtrænger Homers værk. Den ene kan med et græsk ord kaldes *Nemesis*, og den udtrykker den retfærdige harme over begået uret. Men det er til syvende og sidst ikke mennesket – det er guderne, der straffer uretten. En anden livslov kan betegnes med det græske ord *Aidos*, som kan oversættes med samvittighed. *Aidos* er den æresfølelse, der driver mennesket frem til dåd, eller den skamfølelse, der holder ham tilbage fra udåd.

Homers fortællende digte blev deklamerede til musikakkompagnement ved større og mindre fester og overleverede ved mundtlig tradition, før de blev endeligt redigerede i bogform.

Otto Gelsted
(Illustreret Klassiker, 1956)

Kirke og Odysseus – Christine la Cour og Henning Olesen

▲ Odysseus og Nausikaa –
Henning Olesen og Hella Joof

▼ Kyklopen – Kim Veisgaard

Vigtige personer

i den rækkefølge, de præ

Ude på havet og hjemme på Ithaka

GRÆKERNE I TROJA

Akilleus –

Grækernes hærfører (han omtales, men optræder ikke i stykket) og søn af kong Peleus og havnymfen Thetis (altså halvgud). Hun ville gøre sin søn udødelig ved at bade den nyfødte i floden Styx, men da hun holdt ham fast ved hælen, kunne han såres på dette her ene sted. Og derfor blev han dræbt i den trojanske krig, da en pil fra prins Paris' bue til sidst ramte ham i hælen.

Den Blinde –

Agamemnon –

Sanger og fortæller

Konge af Argos, gift med Klytaimnestra – dræbtes af sin hustru og hendes elsker ved hjemkomsten og blev senere hævnet af sønnen Orestes og datteren Elektra.

Nestor –

Konge af Pylos. Den ældste af kongerne. Hans søn Antilokos satte livet til i den trojanske krig for at redde sin far.

Menelaos –

Konge af Sparta, gift med Helena, som blev røvet af prins Paris og bortført til Troja. Årsag til den ti år lange trojanske krig.

Aias –

Stor græsk kriger og berømt for sin tvekamp med den trojanske prins Hektor. Som en af de tapreste i den græske hær gjorde han efter krigen krav på Akilleus' efterladte våben (skjoldet), men Athene sørgede for, at det blev Odysseus, der fik dem som ærespris. Aias døde for egen hånd efter et mislykket forsøg på at hævne sig på Odysseus.

Thersites –

Professionel krigskarl, men ikke adelsmand. Han lagde sig ofte ud med de græske konger, fordi han sagde dem imod.

Odysseus –

Konge af Ithaka. Gift med Penelope og far til Telemakos. Han afsluttede den ti år lange belejring af Troja ved at få bygget en kæmpe stor hestefigur af træ, som kunne rumme en stor mængde græske krigere. Da hesten blev hentet ind i byen Troja, sprang soldaterne ud og stak ild til byen.

ITHAKA

Telemakos –

Søn af Odysseus. Så ikke sin far i 20 år. Da han blev voksen og kunne gøre krav på den tomme trone, efterstræbte bejlerne hans liv.

Eurykleia –

Odysseus' gamle amme. Oprindelig ægypter.

Penelope –

Odysseus' trofaste hustru. Hun var belejret af 100 bejlere, mens Odysseus var i Troja. For at trække tiden ud lovede Penelope, at hun ville vælge en ny mand, når hun var færdig med at væve på et stort klæde. Hver nat trævlede hun det stykke op, hun havde vævet om dagen.

Kaptajn Mentos –

Gudinden Athene i forklædning.

Eumæus –

Trofast hyrde for Odysseus og hans far. Oprindelig en bortført prins.

Antinous –

Eurymakos

Amfinomus

Ctesippus

Leodes

Polybus

Melantho –

Talsmand for bejlerne i Odysseus' palads på Ithaka.

Aristokratiske bejlere som ikke alene ville giftes med Penelope, men også omstyrede monarkiet på Ithaka.

En tjenestepige hos Penelope, som hver nat hjalp hende med at trævle klædet op.